

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Rahvusvaheliste suhete instituut

Euroopa uuringute õppetool

Sander Sonnberg

**EESTI VÕIMALUSED OMA RAHVASTIKU ARENGUKS
JA RAHVASTIKUKRIISI ÜLETAMISEKS**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Aksel Kirch, PhD

Tallinn 2017

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele,
olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Sander Sonnberg

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 124068

Üliõpilase e-posti aadress: sandersonnberg@gmail.com

Juhendaja Aksel Kirch, PhD:

Töö vastab bakalaureusetööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

ABSTRAKT	5
SISSEJUHATUS	6
1. PÕHIMÕISTED JA EESTI RAHVASTIKU ÜLEVAADE	8
1.1 Põhimõistete definitsioonid	8
1.2 Eesti rahvastiku ülevaade	9
1.3 Eesti rahvaarvu muutus lähiajalooos	10
1.4 ÜRO rahvastikuprognosis	11
2. EESTI RAHVASTIKU ENDOGEENSED JA EKSOGEENSED NÄITAJAD	13
2.1 Endogeensed näitajad	13
2.1.1 Eestlaste oodatav eluiga.....	13
2.1.2 Tervena elatud aastad.....	14
2.1.4 Sündimus	14
2.1.5 Suremus	15
2.1.6 Abielud ja lahutused	15
2.2 Eksogeensed näitajad	16
2.2.1 Globaliseerumine	16
2.2.2 Väljaränne ja välismaal töötamine.....	19
2.2.3 Eesti väljarändajad Soomes	20
2.2.4 Väljarände mõjud Eesti arengule	22
3. SOTSIAALSED VAHENDID MILLEGA ANNAKS LEEVENDADA EESTI RAHVASTIKUKRIISI	24
3.1 Rahvastikupoliitikat tuleks suunata elanikkonna kasvule	24
3.2 Eestlaste elujõud ja rahva tervis peab paranema	25
3.3 Eesti väljarännet peaks reguleerima Eestisse tagasirände suunaga	26
3.4 Kuidas Eesti päästa vaeslõhest ja keskmise palga lõksust	27

3.5 Kuidas aitavad Eesti riigi poolt vastuvõetud rahvastiku-poliitika alased meetmed rahvastikukriisi ületamisele?	29
4. EESTI RAHVASTIKUPOLIITIKA SÕLMPROBLEEM.....	32
KOKKUVÕTE	37
VIIDATUD ALLIKAD	39
SUMMARY	43

ABSTRAKT

Käesoleva bakalaureusetöö pealkirjaks on „Eesti võimalused oma rahvastiku arenguks ja rahvastikukriisi ületamiseks“ ning selle eesmärk oli uurida Eesti rahvastiku käekäiku selle sajandi jooksul, selgitada välja eesti rahvastiku kidumise põhjused ja läbi selle anda hinnang Eesti demograafilistele arengutendentsidele.

Uurimisprobleemiks oli teadmine, et Eesti rahvastik on vähenenud järjepidevalt viimase veerandsaja aasta jooksul ja kuigi olulisemaks poliitiliseks teguriks oli Nõukogude Liidu lagunemisega kaasnenud emigratsiooniprotsessi käigus Eestist lahkunud kümned tuhanded okupatsiooniarmee seotud inimesed, panid need aluse ka laiemale muutuste protsessile terves ühiskonnas. Töö püstitab järgmised uurimisküsimused - kuidas muuta Eesti rahvuspoliitika üksikuid meetmeid sellisel viisil komplekssemaks ja efektiivsemaks, et nende abil oleks loodud hädavajalikud sammud Eesti tulevikku ohustava rahvastikukriisi tasandamisel? Kuidas on Eestis saavutatav elanikkonna elatustaseme tõus ja koos sellega ka elanikkonna arvukuse ja seejuures ka töötava osakaalu suurenemine?

Bakalaureusetöös kasutatakse statistiliste andmete analüüsi ja rahvastikukriisi käsitletud demograafide tööde analüüsi.

Autori arvates on Eesti tulevikuküsimuse sisuks sotsiaalsete meetmete abil tasakaalu saavutamine selles suunas, et koos Eestile vajaliku lisatööjõu toova kontrollitud migratsiooniga samaaegselt saavutada ka väljapääsemine vaesusest ja keskmise palga lõksust, kusjuures selleks kasutatakse nii olulisi tehnoloogilisi arengusamme, kui ka maksutaseme alandamist väiksema ja keskmise palgaga töötajatele.

Võtmesõnad: Eesti, globaliseerumine, ränne, rahvastik, majandus

SISSEJUHATUS

Eesti on toiminud alates taasiseseisvumisest maailma mastaabis hästi – on liitunud rahvusvaheliselt väga tähtsate organisatsioonidega (kui näitena tuua Euroopa Liit ja NATO) ja veerandsaja aastaga on majanduslikult suudetud areneda märkimisväärse tempoga. Eesti on suutnud oma iseseisvuse säilitada ilma suuremate probleemideta ja Eesti riik vastab kõigile kolmele riigi peamisele tunnusele:

- 1) Territorium
- 2) Iseseisev (suveräänne) riigivõim
- 3) Rahvas/elanikkond on stabiilse etnilise koosseisuga ja elab suuremate konfliktideta

Käesolev teema sai valitud põhjusel, et Eesti rahvastiku areng on oluline ja eestlaste jätkusuutliku toimimise aluseks. Eriti oluliseks on rahvastiku areng saanud peale iseseisvuse taastamist, mis muutis Eesti maailmale tunduvalt avatumaks ning seda protsessi on omakorda võimendanud Eesti liitumine Euroopa Liiduga 2004. aastal. Eelkõige ongi isikute vaba liikumine meie elanikkonna käitumist muutnud globaalsemaks ja sellega kaasneb negatiivne aspekt: mujal nähakse paremaid tingimusi oma potentsiaali rakendamiseks ja heaolu parandamiseks. Kaasajal ongi tuhanded eestlased suundunud välismaale paremaid töö- ja elutingimusi otsima. Tegemist on ühtlasi ka rahvusvahelise probleemiga. Arenenud riikides on töajõuliste inimeste osakaal langemas rahvastikus. Seda on põhjustanud peamiselt madal iive ja inimeste keskmise eluea järjepidev pikenemine. Elanikkonda võib pidada riigi üheks kalleimaks varaks ja rahvastiku juurdekasvu probleemiga peab aktiivselt tegelema.

Bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida Eesti rahvastiku käekäiku selle sajandi jooksul ja läbi selle anda hinnang Eesti demograafilistele arengutendentsidele. Seejuures on teaduslikuks eesmärgiks Eesti rahvastikukriisi põhjuste analüüs. Seejuures tuginetakse Eesti statistikaameti andmetele ja vastavatele uuringutele - Eesti rahvastikukriisi käsitletud demograafide (J. Uibu, E.-M. Tiidu, M. Vähi jt) töödele, kus on ilmnunud selge tendents, et Eesti rahvastik on vähenenud järjepidevalt peale Nõukogude Liidu lagunemist.

Uurimisülesandeks on töös valitud Eesti jaoks oluline küsimused – *esiteks*, kuidas muuta Eesti rahvuspoliitika üksikuid meetmeid sellisel viisil komplekssemaks ja efektiivsemaks, et nende abil oleks loodud hädavajalikud sammud Eesti tulevikku ohustava

rahvastikukriisi tasandamisel? *Teiseks*, kuidas on Eestis saavutatav elanikkonna elatustaseme tõus ja koos sellega ka elanikkonna arvukuse ja seejuures ka töötava osakaalu suurenemine?

Bakalaureusetöö jaguneb neljaks peatükiks. Esimene peatükk seletab lahti töös kasutatavad põhimõisted ja annab ülevaate Eesti rahvastikust. Kirjeldatakse, kuidas 1985–2015. aastate jooksul on muutunud Eesti rahvaarv, millised on praegused inimeste tõmbekeskused ning vaadatakse põgusalt ÜRO rahvastikuprognosi.

Teine peatükk räägib Eesti rahvastiku endogeensetest ja eksogeensetest teguritest. Sisemiste tegurite all mõeldakse töös eestlaste oodatavat eluiga, tervena elatuid aastaid, sündimust, suremust, samuti ka abiellumisi ja lahutusi. Välimiste tegurite all mõeldakse globaliseerumist ja Eestist väljarännet, kus keskendutakse peamiselt Soomele, sest tegemist on eestlaste seas kõige populaarsema sihtriigiga.

Kolmas peatükk toob esile sotsiaalsed vahendid millega annaks leevendada Eesti rahvastikukriisi. Peatükis räägitakse korraliku rahvastikupoliitika tähtsusest, eestlaste tervisest, väljarännanute tagasikutsumisest läbi kampaniate ning Eesti riigi poolt vastuvõetud rahvastiku-poliitika alastest meetmetest, mis aitaks rahvastikukriisiga tegeleda.

Neljas peatükk keskendub tööealise elanikkonna suurendamisele. Statistikat analüüsides selgub, et Eesti ei vajakski mastaapset tööjõu sisserännet, kui suudetakse rakendada praegusel hetkel tööturult eemal viibivad inimesed.

1. PÕHIMÕISTED JA EESTI RAHVASTIKU ÜLEVAADE

1.1 Põhimõistete definitsioonid

Moodsad nomaadid - inimesed, kes lahkuvad kodumaalt, liiguvad ühelt maalt teisele vastavalt globaalse majanduse diktaadile, nad tunnevad end kodus igal pool, kus on neil töö ja eneseteostusvõimalused, mugavus- ja lodevuspagulased (Aivar Jürgenson, Tuna no 2, 2016 lk 91)

Ajude äravool – haritud ja talendikate (noorte) spetsialistide lahkumine paremaid elutingimusi pakkuvatesse riikidesse (Pagulased ja Eesti meedia)

Assimileerumine - seisund milles migrandid või nende järglased ei pea end primaarselt erinevaks residentsimaa põliselanikkonnast ja põliselanikkond ka ei taju neid endist erinevatena. (Lucassen and Lucassen. 23)

Loomulik iive - Aasta jooksul sündinute ja surnute arvu vahe. Positiivne loomulik iive näitab sündide ülekaalu, negatiivne surmade ülekaalu. (Eesti statistikaamet)

Ränne – kodumaalt lahkumise ja siirdemaal kohanemise ning integreerumise protsess (Jürgenson, 93)

Rändesaldo - Aasta jooksul sisse- ja väljarännanute arvu vahe. Positiivne rändesaldo näitab sisserände, negatiivne väljarände ülekaalu. (Eesti statistikaamet)

Immigrant - sisserändaja, kes on kodumaalt lahkunud omal vabal tahtel tööle, õppima või mõnel muul isiklikul põhjusel (Pagulased ja Eesti meedia)

Migratsioon – inimese või inimeste rühma füüsiline liikumine ühelt alalt teisele, üle riigipiiride või riigi sees, vabatahtlikult või sunniviisiliselt (Pagulased ja Eesti meedia)

Sündimuse üldkordaja - Elussündide arv aasta jooksul 1000 aastakeskmise elaniku kohta (Eesti statistikaamet)

Sisseränne - Tegevus, mille käigus isik asub alaliselt elama uude asustusüksusesse perioodiks, mis on või eeldatavalt on vähemalt 12 kuud, olles eelnevalt alaliselt elanud teises asustusüksuses. (Eesti statistikaamet)

Välisränne - Elukohavahetus üle riigipiiri. (Statistikaamet)

Väljaränne - Tegevus, mille käigus varem alaliselt ühes asustusüksuses elanud isik lõpetab alalise elamise selles asustusüksuses perioodiks, mis on või eeldatavalt on vähemalt 12 kuud. (Eesti statistikaamet)

Elujõud – rahva demograafiline võimekus

Rahvatervis - rahvastiku tervises seisundi uurimise ja parandamise teadus ja selle rakendus (Uibu).

1.2 Eesti rahvastiku ülevaade

Rahvaarvu ja rahvastiku struktuuri iseloomustavad andmed saab rahvaloendusest. Vaadates 2011. aasta rahvaloenduse andmeid selgub, et Eestis loendati 1 294 455 püsielanikku, mis on 75 000 elaniku võrra vähem kui eelmisel, 2000. aasta rahvaloendusel. See tähendab, et loendatud püsielanike arv kahanes 5,5% kahe rahvaloenduse vahelise ajaga. Loendusvahelise perioodi inimeste kao põhjustas peamiselt negatiivne iive ja väljaränne. Rahvaarvu muutumise kontekstis jagunevad maakonnad kaheks: kasvava rahvastikuga maakonnad on Harju ja Tartu, ülejäänud maakondade rahvastik kahaneb. (Rahvaloendus 2011)

Eesti arvestuslik rahvaarv oli 2016. aasta 1. jaanuari seisuga 1 315 944, mis on 2673 inimese võrra suurem kui aasta varem. Loomulik iive oli 2015. aastal negatiivne, mis tähendab, et suri 1336 inimest rohkem, kui sündis. Inimeste rändes ületas sisseränne väljarännet 2410 inimese võrra. Eestlaste loomulik iive oli aastatel 2008–2012 positiivne, kuid alates 2013. aastast on ka see olnud negatiivne.

Maakondadest kasvas rahvaarv Harju ja Tartu maakonnas. Nendes maakondades oli positiivne nii rändesaldo kui ka loomulik iive. Kõige rohkem kasvas elanike arv pealinnas, seejuures on Tallinna elanikkonna kasvus väga oluline eelkõige venelastest elanikkonna osakaalu teatud suurenemine, sest Ida-Virumaalt asub Tallinnasse ja Tallinna lähisvaldadesse massiliselt elama venelasi. Elanike arv vähenes kõige rohkem Ida-Viru maakonnas (2145 võrra), lisaks sellele olid väga suured kaotajad Põlva, Valga ja Hiiu maakonnad. Enamiku maakondade rahvaarv kahanes peamiselt rände tõttu.

Välisrändes oli 2015. aasta otsustav, sest esimest korda peale taasiseseisvumist kasvas rahvaarv välisrände tõttu rohkem, kui loomuliku iive tõttu vähenes. Immigreerus riiki ligikaudu

15 400 ja emigreerus 13 000 inimest. Väljarändajate peamine sihtkoht on Soome, aga paljud inimesi lähevad ka Suurbritanniasse. Kodakondsuse järgi oli 52% sisserännanutest ja 69% väljarännanutest Eesti kodanikud. Euroopa Liidu kodanikke oli 21% sisse- ja 15% väljarännanutest. Ülejäänud riikidest tuli Eestisse kõige rohkem Venemaa ja Ukraina kodanikke. EL-i väliste riikide kodanike rändesaldo oli positiivne ja neid jäi Eestisse kõige enam. Eesti kodanike rändesaldo oli negatiivne – neid lahkus 2015. aasta jooksul 900 võrra rohkem, kui saabus. (Statistika aastaraamat 2016, Rahvastik, Alis Tammur, Helerin Äär, Koit Meres, 53)

1.3 Eesti rahvaarvu muutus lähiajaloo

Eesti on ajaloo jooksul olnud nii sisserände kui ka väljarände riik. Välisränne on väga suuresti sõltunud teiste Euroopa suurriikide poliitikast ja sõjalistest kriisidest. Aastatel 1945–1989 oli Eesti sisserände riik. Peaaegu, et kõikidel aastatel oli rändesaldo positiivne. Eesti rahvastik saavutas rahvaarvu poolest kõrghetke 1989. aasta rahvaloendusele järgnenud aastal – 1 570 699 inimest. Sellele on järgnenud rahvaarvu võrdlemisi kiire kahanemine – sisserände periood lõppes taasiseseisvumisega, mil hakkas taas väljarändeperiood. (Tabel 1)

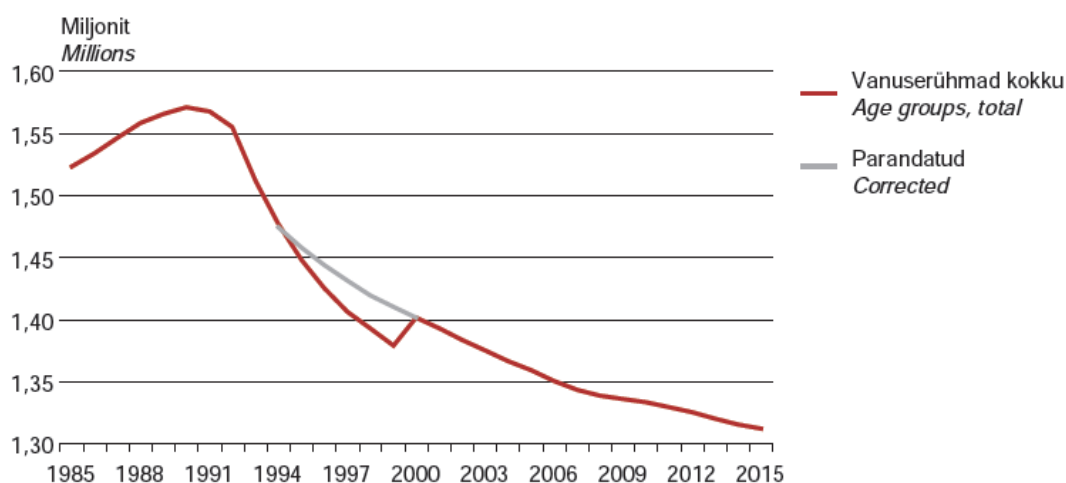
Tabel 1. Rahvastikumuutused Eestis, 1989–2015

	Koguive <i>Total balance</i>	Loomulik iive <i>Natural increase</i>	Rändeiive <i>Migration balance</i>	
1.01.1989–1.01.2000 (11 aastat)	-164 412	-40 296	-124 116	1.01.1989–1.01.2000 (11 years)
Muutus aasta kohta	-14 947	-3 663	-11 283	<i>Change per year</i>
1.01.2000–1.01.2012 (12 aastat)	-76 033	-33 917	-42 116	1.01.2000–1.01.2012 (12 years)
Muutus aasta kohta	-6 336	-2 826	-3 510	<i>Change per year</i>
1.01.2012–1.01.2015 (3 aastat)	-12 965	-4 948	-8 017	1.01.2012–1.01.2015 (3 years)
Muutus aasta kohta	-4 322	-1 649	-2 672	<i>Change per year</i>
1.01.1989–1.01.2015 (26 aastat)	-253 410	-79 161	-174 249	1.01.1989–1.01.2015 (26 years)
Muutus aasta kohta	-9 747	-3 045	-6 702	<i>Change per year</i>

(Allikas: Eesti statistikaamet)

Nagu näha, siis on Eesti rahvastik viimase 26 aastaga vähenenud 253 000 inimesse võrra, sellest ligikaudu 80 000 negatiivse loomuliku iibe ja 174 000 negatiivse rändeiibe tagajärjel (Joonis 1). Suur osa rändeiibest langeb eelmise sajandi lõpule, kui Eestist lahkusid peamiselt

siia ida pool sisse tulnud immigrandid, kellest suure osa moodustasid sõjaväelaste pereliikmed. (entsyklopeedia.ee)

Joonis 1. Eesti rahvaarv, 1985–2015

(Allikas: Eesti statistikaamet)

Kõige populaarsem eestlaste ränderiik on Soome, kuhu rändab ligi pool kõigist Eestist lahkujatest ja kus praegu elab alaliselt ligikaudu 50 000 Eesti kodanikku. Neile veel lisandub omakorda vähemalt 15 000 Soomes töötavat, aga Eestis elavat pendelrändajat. Tugevat liikumist on viimastel aastatel olnud ka Suurbritanniasse, mille populaarsus on tõusnud lähiajal märgatavalt, ületades isegi rännet Rootsi. Väljaspool Euroopat rändavad Eesti kodanikud ka Ameerikasse ja Austraaliasse. (Tiit, 10)

1.4 ÜRO rahvastikuprognosis

Rahvastikuprognosiside tegemine on väga oluline ülesanne. Meile kõigile ilmselt pakub huvi, kui suur on Eesti riigi rahvastik kümne, kahekümne, viiekümne ja saja aasta pärast. Eriti meesuguse väikeriigi jaoks on see elulise tähtsusega, sest me tahame teada kas me jääme püsima. Rahvastikuprognosisi saamiseks jälgitakse:

- Vanuselisi sündimuskordajaid.
- Meeste ja naiste oodatavat eluiga.
- Poiste ja tüdrukute vahelise vahekorra vastasündinute seas.
- Välisrände saldo soo-vanusestruktuuri.

(Eesti rahvastikuprognosis kuni aastani 2040, 3)

Praegu ennustab ÜRO Eesti rahvaarvuks 2050. aastal 1 129 000. Kolme aasta eest prognoositi selleks 1 120 000. Perioodi teises pooles näitab uus prognoos seevastu varasemast väiksemat rahvaarvu – 958 000 inimese asemel oletatakse 2100. aastal Eestis elavat 904 000 inimest.

Suhteliselt vähetõenäoliseks võib pidada seda, et rahvaarv lähitulevikus stabiliseerub ja selle vähenemine peatub. Kaugem tulevik, 2040. aastatest edasi, sõltub milliseks sündimuse, suremuse ja rände edasine kulg tegelikult kujuneb. (ÜRO: Eesti rahvaarv võib langeda 900 000ni)

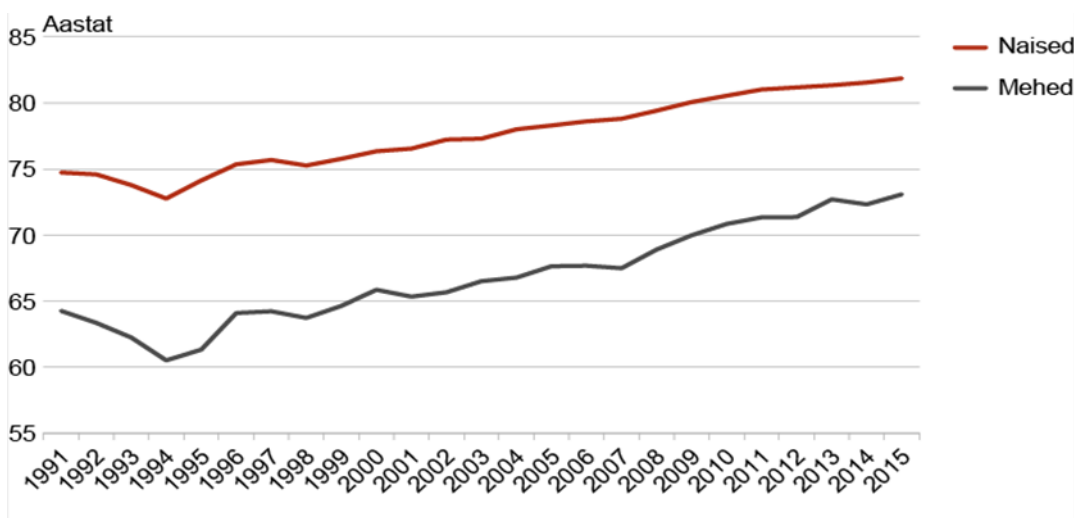
2. EESTI RAHVASTIKU ENDOGEENSED JA EKSOGEENSED NÄITAJAD

Eesti rahvastiku arengut uurides oleks mõistlik jagada suurimad mõjurid kaheks – välise tekkega (eksogeensed) ja sisemise tekkega (endogeensed) mõjurid. Siin töös käsitletakse sisemiste mõjurite all kõike seda, mis Eesti riigi siseselt toimub – sündid, surmad, keskmise eluea pikenemine jpt demograafilised muutujad. Välimiste mõjurite nimekiri sisaldab eelkõige laiemalt globaliseerumisega kaasnevat nähtusid, sealhulgas migratsiooni.

2.1 Endogeensed näitajad

2.1.1 Eestlaste oodatav eluiga

Teiste Euroopa riikidega võrreldes ei ole eestlaste keskmine eluiga küll väga kõrge, kuid selles valdkonnas on tehtud märkimisväärne areng. Kui võtame arvesse kahe rahvaloenduse vahelist perioodi siis näeme, et Eesti keskmine oodatav eluiga pikeneb jõudsalt nagu on näha (Joonis 2) (Rahvastikust positiivselt, Oopkaup, Servinski, 7).

Joonis 2. Meeste ja naiste oodatav eluiga sünnihetkel, 1991-2015

(Allikas: Eesti statistikaamet)

Inimeste oodatava eluea pikenemine on üks osa demograafilisest üleminekust, kus riigi arengu käigus asendub kõrge sündimus ja suremus madala sündimuse ja suremusega – eluiga pikeneb ja rahvastik vananeb. Eestis algas demograafiline üleminek juba ligi 200 aastat tagasi. Taasiseseisvumise järel on oodatava eluea kasv olnud väga kiire. Kui näiteks nõukogude perioodil (1950ndate lõpust 1980ndate lõpuni) oli oodatava eluea kasv meestel 1 ja naistel 3

aastat, siis alates 1991. aastast on see meestel kasvanud 9 ja naistel 7 aastat. Viimasel viie aastaga on Eestis meeste oodatav eluiga tõusnud 2,2 ja naistel 1,3 aastat. (Ots, statistikablogi).

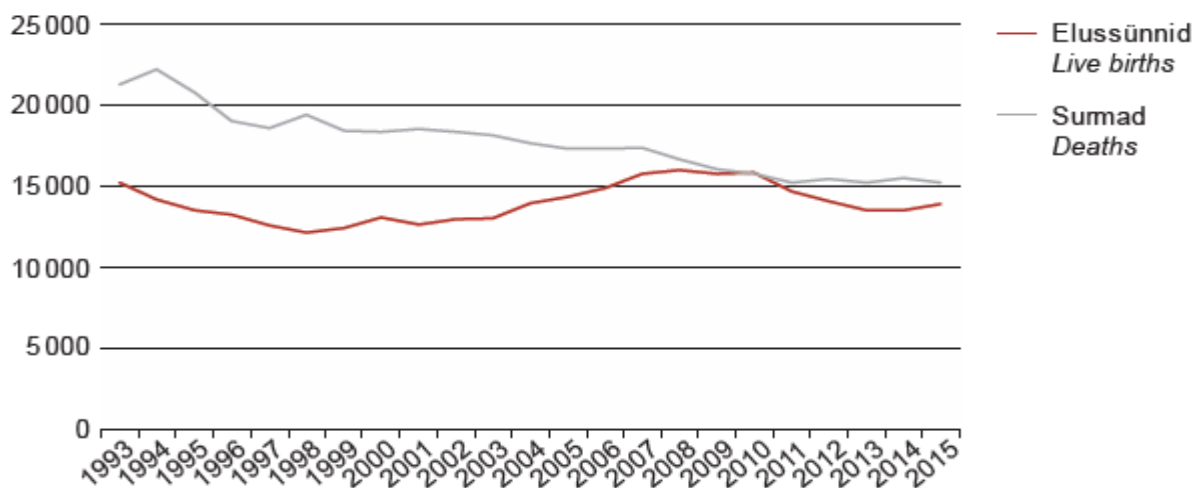
2.1.2 Tervena elatud aastad

Tervena elatud aastate arvutused annavad teada, kui palju aastaid keskmiselt elavad inimesed hea tervisega, ilma krooniliste haiguste või tervisest tulenevate tegevuspiiranguteta. See lisab „keskmise eluea“ näitajale juurde olulise tähenduse, mis kirjeldab, millise kvaliteediga need aastad elatakse.

Eesti 65-aastaste meeste ja naiste tervena elada jäänud aastate arv on EL-i keskmisest kolm aastat lühem. Keskmise eeldatav eluiga on Eestis ühtlaselt kasvanud alates 1994. aastast. See näitab rahvastiku terviseseisundi paranemist, kuid positiivsed muutused ei ole kahjuks toimunud võrdselt kõigis rahvastikurühmades. Naiste-meeste eluea erinevus eestlastel on üheksa aastat ja mitte-eestlastel 11 aastat meeste kahjuks. (Tervise Arengu Instituut)

2.1.4 Sündimus

Sündide arv Eestis on järjepidevalt vähenenud. Neist kõige vähem sündis lapsi 1998. aastal. (Joonis 3)

Joonis 3. Sünnid ja surmad, 1993–2015

(Allikas: Statistika aastaraamat 2016)

Sündide arvu languse 1990. aastate alguses põhjustas peamiselt Eesti riigikorraldusest muutusest tulenevalt erinevate isiklike võimaluste teisenemine, sest tekkisid uued valikud isiklikus elus, enam ei kehtinud samad valikud töökoha, elukoha ja üldise liikumise mõttes. Elu korraldamisel rohkem isiklike võimalusi arvestades lükati sünnitust edasi kuni haridus

omandatud ja töökarjäär alguse saanud. Sündide arvu vähenemist põhjustas ka 2010. aastast alates sünnitusikka jõudnud põlvkonna väiksus varasemate põlvkondadega võrreldes. (Vähi, Sündivus, ..., 6)

Viimastel aastatel on Eestile iseloomulik sündide arvu kasv, mis algas 2014. aastal jätkub. 2015. aastal sündis 13 907 last, mida on 356 võrra rohkem kui 2014. aastal ja 376 võrra rohkem kui 2013. aastal. Sündimus on jõudnud samale tasemele 2012. aastaga, kui sündis 14 056 last. Sündide arvu vähenemine on küll praeguseks peatunud, kuid edaspidi peaks langus siiski jätkuma, sest sünnitusealiste naiste arv väheneb. (Statistika aastaraamat 2016, 53)

2.1.5 Suremus

Eesti elanike suremust iseloomustab surmajuhtude arvu ja suremuse üldkordaja (surmajuhtude arv tuhande elaniku kohta) vähenemine viimase 20 aasta jooksul. Surmajuhtude arv ja suremuse üldkordaja olid aastatel 1989–1994 tõusutrendis, mida võis põhjustada siirdešokk üleminekul ühelt elukorralduselt teisele, sellega kaasnev segadus ja ebakindlus. Alates 1994. aastast on mõlemad näitajad väikeste kõikumistega langustrendis. (Vähi, Rahvastiku areng, 12)

Surmajuhte oli 1989. aastal 18 536, 1994. aastal 22 212 ja 2015. aastal suri 15 243 inimest. Peamisteks surmapõhjused ei ole aastate jooksul eriliselt muutnud. Üle poole (52%) on põhjustatud südamehaigustest, (26%) kasvaja ning (6%) õnnetusjuhtumid, mürgitused, traumad. 2015. aastal hukkus õnnetusjuhtumite tagajärjel 656 meest ja 207 naist. Mõlemad näitajad olid väiksemad kui aasta varem. Viimase kümne aastaga on õnnetusjuhtumi tagajärjel hukkunud meeste osatähtsus vähenenud poole võrra. (Statistika aastaraamat 2016, 54)

2.1.6 Abielud ja lahutused

Abielude arv üha kasvab. 2015. aastal sõlmiti 6815 abielu, mida on 600 võrra enam kui aasta varem. Abielude arv on suurenenud alates 2010. aastast, vaid 2013. aastal oli aasta varasemaga võrreldes väike langus. Viimase kahe aasta jooksul sõlmitud abielude arv hakkab tasapisi lähenema 2006. ja 2007. aastate omale. Nendel aastatel sõlmiti umbes 7000 abielu aastas. Tuhande elaniku kohta sõlmiti 2015. aastal 5,2 abielu, aasta varem 4,7. Ligi veerand abiellunud meestest ja sama palju naistest on varem abielus olnud. Ühiseid lapsi oli 31%-l abiellunud paaridest, seejuures 11%-l vähemalt kaks. Meeste keskmine vanus abiellumisel oli 2015. aastal 35,0 ja naistel 32,3 aastat. Võrreldes eelmise aastaga tõusis meeste abiellumisvanus 0,3 ja naistel 0,2 aasta võrra. Meeste keskmine vanus esimese abielu sõlmimisel oli 31,3 ja

naistel 29,1 aastat. Naise keskmine vanus esimese abielu sõlmimisel on alates 1993. aastast olnud kõrgem kui ema keskmine vanus esimese lapse sünnil. 2015. aastal oli kahe näitaja vahe 3 aastat. (Tammur, Äär, Meres, Rahvastik, 54)

2015. aastal lahutati 3382 abielu – 164 võrra rohkem kui aasta varem. Kõige rohkem lahutati vähemalt 20 aastat (27,5%) ja 0–4 aastat (27,1%) kestnud abielusid, kõige vähem 15–19 aastat (8,8%) kestnud abielusid. 5–9 aastat kestnud abieludest lahutati 22,5% ja 10–14 aastat kestnud abieludest 13,8%. (Tabel 2)

Abielude sõlmimise tippaeg – 2007. aasta – langeb 2015. aasta arvestuses 5–9 aastat kestnud abielude rühma, mistõttu 5–9 aastat kestnud abielude lahutamise osatähtsus lahutustes on ka suurem. Mitmendat korda lahutas 2015. aastal abielu 20,6% lahutanud meestest ja 22,4% lahutanud naistest. 47,1%-l lahutanud paaridest ei olnud ühiseid lapsi. (Statistika aastaraamat 2016, 54)

Tabel 2. Abielud ja lahutused Eestis aastatel 2006-2015

	Abielud	Lahutused	Abielusid 1000 elaniku kohta	Lahutusi 1000 elaniku kohta
2006	6 954	3 811	5,16	2,83
2007	7 022	3 809	5,24	2,84
2008	6 127	3 501	4,58	2,62
2009	5 362	3 189	4,02	2,39
2010	5 066	2 989	3,80	2,24
2011	5 499	3 099	4,14	2,33
2012	5 888	3 142	4,45	2,38
2013	5 630	3 343	4,27	2,54
2014	6 220	3 218	4,73	2,45
2015	6 815	3 382	5,18	2,57

(Allikas: <https://www.stat.ee/34272>)

2.2 Eksogeensed näitajad

2.2.1 Globaliseerumine

Globaliseerumist ehk üleilmastumist võib mõista kui protsessi, mille tulemusel laieneb eri elulaadide kokkupuutepind ning põimuvad riikide majandused, millega omakorda kaasnevad muudatused meid ümbritsevas ühiskonnas. Globaliseerumine on seega protsess,

mille arengu jälgimiseks tuleb vaadelda rahvastikuprotsesse, peamiselt migratsiooni, ning analüüsida majandussuundumusi, väliskaubanduse ja välisinvesteeringute arengut, mille kaudu on võimalik iseloomustada majanduse avatust ning tehnoloogilisi muutusi (Valge, Sepp).

Globaliseerumise mõistmiseks on väga tähtsal kohal migratsiooni uurimine. Migratsiooni uurimises läbi kümnendite tooni andud Chicago koolkonna uurijad eeldasid üksmeelselt immigrantide sotsiaalset ja isiklikku deorienteeritust uues keskkonnas. Näiteks USA suurlinnades asuvaid immigrantide kvartaleid käsitati kui territoriaalseid kogukondi, räägiti linnades paiknevatest küladest. Immigrandid tulid konkreetsetest maadest konkreetsetesse linnaosadesse, ahelmigratsioon kasvatas kogukondi suuremaks, kui varem saabunud immigrandid kutsusid kaasmaalasi kodumaalt juurde. Chicago koolkonnas juurdunud loomulike piirkondade mõiste hakkas tähistama ruumiliselt piiritletud alasid, kus kehtivad omad normid, traditsioonid ja käitumismustrid. Globaalse migratsiooni uurimiseks loodi kolmeastmeline mudel kontakt-(konkurents)kohanemine-assimileerumine (Race Relation Cycle).

Mudel väidab, et kohanemine on assimileerumise eelduseks ja igasugune gruppide koeksisteerimine saab just tänu assimileerumisele toimuda. Assimileerumist nähakse selles mudelis positiivse protsessina kultuuriliste ja sotsiaalsete erinevuste kadumisel. Mudeli kohaselt migrantide esimene põlvkond konkureerib siirdemaa enamusgrupiga, teine põlvkond kohaneb ning kolmas assimileerub. Kohanemisprotsesside lõpptulemusena nähtud assimileerumine peaks välja nägema selline, kus järk-järgult immigrandid minetavad oma keele, harjumused ja algsed käitumismustrid, et kohaneda uue ühiskonnaga ja läbi selle anda endale võimalused sotsiaalseks ja majanduslikuks tõusuks. Assimileerumises nähti pikka aega individualiseerimise ilmingut, mis väljendub eemaldumist vanadest sidemetest etniliste kogukondadega, loobutakse nende väärtustest ja traditsioonidest.

Tänapäeva migratsiooniuurimistes ollakse ühesuunaliste assimilatsioonimudelite suhtes kriitilised. Nende asemel räägitakse multidimensioonilistest liikumistest päritolumaa ja asukohamaa vahel.

Traditsiooniliselt on rännatud madala majandusliku tasemega riikidest kõrgemalt arenenud majandusega riikidesse, siis tänapäeval pole niisugused ränded kuhugi kadunud, kuid lisanduvad globaliseeruva majanduse mõjud. Suurlinnadest on saanud majanduslike võrgustike kokkupuutepunktid. Organisatsioonide võrgustumisega käib kaasas tööjõu piiriülene

mobiilsus. Globaalsete tööjõuturgude vajadused panevad liikuma järjest suuremal hulgal töömigrante. Vanad ühesuunalised ränded on asendunud pigem pendel- või ringlusrännetega, moodsate nomaadidega. Inimesed rändavad päeva-, kuu-, hooaja või aastarütmi järgi päritolumaal ja sihtriigi vahel ning rajavad oma sotsiaalseid ning kultuurilisi võrgustikke üle erinevate riikide piiride (Jürgenson).

Tänapäeva migratsiooni majanduslik bilanss on peamiselt positiivne ning seda nii vastuvõtjate, migrantide kui ka päritolumaade vaatepunktist. Euroopas ja Suurbritannias tehtud uurimused näitavad, et sisseränne toob kaasa enamiku põliselanike palgataseme tõusu, ning et tööturul pakuvad immigrandid konkurentsi ainult mitte põliselanikele, vaid teistele immigrantidele. Ühtlasi võib immigratsioon aidata elavdada vastuvõtva riigi majandust, kui sisserändajad omavad mingit spetsiifilist kvalifikatsiooni, mida vastuvõtvas riigis on puudu. Lisaks sellele näitavad uurimused, et immigrandid kipuvad olema innovaatilisemad kui põliselanikud – Ameerika Ühendriikides patenteerivad sisserännanud rohkem uusi leiutisi kui põliselanikud. Seega võivad sisserändel vastuvõtva riigi jaoks üsnagi positiivsed tulemused.

Ka migrantide päritolumaade majandus võib aidata, kuna enamik väljarännanuid saadab vähemalt osa võõrsil teenitud palgast tagasi koju, mis võib moodustada väga olulise osa kehvemal järjel olevate riikide sisemajanduse kogutoodangust. (<http://www.diplomaatia.ee>)

Globaliseerumine on väga tõsine teema ja tänapäeval võib isegi näha globaliseerumise võidukäigu peatumist ning selle taandumist. Toimunud on globaliseerumisvastane protestilaine, mis on oma alguse saanud ülemaailmse finantskriisi algusest, 2008. aastast. Seda kõike on omakorda võimendunud rändekriis ja Brexiti hääletus, peale mida hakati Ühendkuningriigis isegi esitama Euroopa Liidu püsijäämise kohta eksistentsiaalseid küsimusi. (Maasikas)

Globaliseerumisvastased nõuavad oma töökohtade kaitsmist välismõju, sealhulgas vabakaubanduse alaste lepingute eest, nõutakse piiride markeerimist müüridega ning kontrolli tagasiandmist rahvusriigile. Piiride taastamine riikide ja kontinentide vahel on saanud palju populaarsemaks mõttelaadiks demokraatlikes lääneriikides. Enam ei ole kodanike assimileerumine teise ühiskonnaga nii kergesti kättesaadav ja tuleb harjuda tõsiasjaga, et väheneb suurte integratsioonisammude võimalus.

2.2.2 Väljaränne ja välismaal töötamine

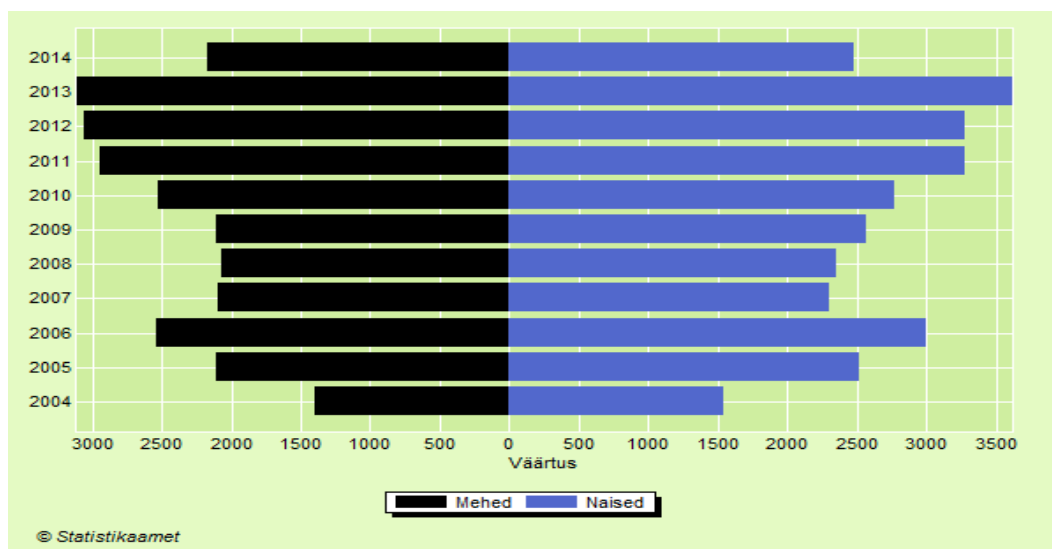
Peale Nõukogude Liidu lagunemist 1991. aastal sai Eestist migratsiooni riik, sest piiriületamine muutus inimestele kergemaks ja see muutis kõrgemalt arenenud lääneriigid Eesti elanikkonnale veelgi atraktiivsemaks. Peale seda on Eesti kogenud veel kahte migratsioonilainet – 2004. aastal kui liituti Euroopa Liiduga ja 2008. aastal alguse saanud ülemaailmne majanduskriis. Euroopa Liiduga ühinemise tulemusena on eestlaste jaoks avanenud kõik tööturud Euroopa Liidus, mis on võimaldanud inimestel piiranguteta välismaale tööle minna.

2008. aastal alanud majanduskriisi tulemusena vähenesid Eestis palgad ja kasvas märgatavalt tööpuudus tänu millele Eesti elanikkonna väljavaated leida kodumaa tööturul soovitud ja oskustele vastavad tööd kahanesid märgatavalt. See omakorda tingis selle, et töötajad olid sunnitud otsima omale töökohta kodukohast kaugemal. Tihtilugu oli parimaks lahenduseks Skandinaaviasse või Soome tööle minek mis tähendab, et jäädakse ikkagi Balti mere makro-regiooni (Kirch).

Peamiseks väljarände ja välismaal töötamise sihtriigiks on alates 2000. aastatest olnud Soome. Sinna moodsate nomaadidena elama asunud inimesed moodustasid 2012. aastal kõigist väljarännanutest 59% ning Soomes töötavad inimesed 2012. aastal 65% kõigist välismaal töötavatest, kuid Eestis resideeruvatest inimestest. Soomest on lühikese ajaga saanud suurima Eesti kogukonnaga riik maailmas, viimastel aastatel töötab ja elab ka Helsingis pidevalt 10 tuhat eestlast.

Vaadeldes Eestist väljarännanuid ja välismaal töötavaid inimesi peamiste sotsiaaldemograafiliste tunnuste alusel, siis võib näha seda, et väljarändajate seas on rohkem naisi kui mehi. (joonis 4).

Minu arvates seda võib soodustada kindlasti Eestis vägagi tuntav palgalõhe. Palgalõhe võib pidada probleemiks, sest töötasu on paljudele inimestele ainukeseks sissetulekuallikaks. Inimeste palk mõjutab nende elukvaliteeti kogu elu jooksul ja ühtlasi ka pensioni suurust. Eurostati avaldatud palgalõhe suuruse poolest on Eesti viimastel aastatel püsinud kindlalt Euroopa riikide eesotsas ehk Eestis teenivad mehed märksa suuremat palka kui naised. Just see võib soodustada Eesti naisi liikuma välismaale.

Joonis. 4. Eestist välisränne aastatel 2004 – 2014 (mehed ja naised, tuh.)

(Allikas: Statistikaamet)

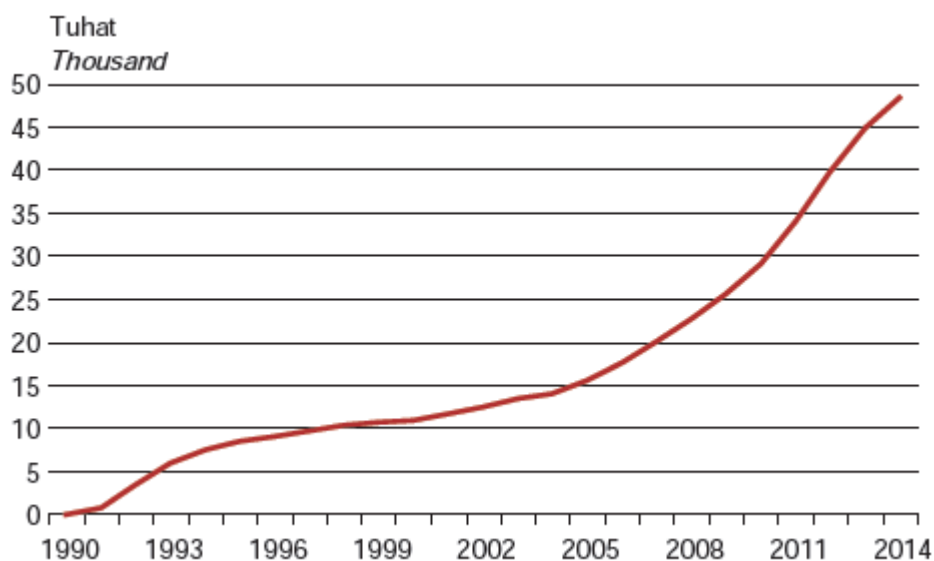
2.2.3 Eesti väljarändajad Soomes

Võib üpriski suure kindlustundega öelda, et igauks meist teab kedagi kes töötab või on töötanud Soomes. Tavaliselt välismaale tööle minnes tekib küsimus, kas kolida välismaale elama või tasub eelistada töökäimiseks piiriülest pendelrännet. Kindlasti leidub praegusel hetkel mõlemat sorti inimesi, kuid tihtilugu need, kes kasutavad pendelrännet loobuvad siiski lõpuks sellest ja kolivad oma perekonnaga välisriiki. Välismaal töötamine saab tavaliselt alguse tänu väga mitmetele põhjustele. Peamiseks neist võib pidada majanduslike põhjuseid- välismaal töötamine on lihtsalt niivõrd tasuv. Muidugi leidub ka neid inimesi kes siirduvad välisriiki karjääri tegemise eesmärgil, õppimise ja osad selle nimel, et oma pereliikmetele lähemal olla (Krusell, statistikablogi).

Soome on alates Eesti taasiseseisvumist olnud väljarändajatele kõige ahvatlevam sihtriik, sest seal on tunduvalt kõrgem elatustase, sealseid inimesed ei ole Eestist justkui ära lõigatud, vaid neil on see kultuurne ja keeleline lähedus olemas ja vajadusel kodumaale naasmine ei ole üldse keeruline.

Vaadates eestlaste rännet Soome saab selgelt eraldada kahte perioodi – kuni 2004. aastani ja peale seda. Kuni 2004. aastani jäi eestlaste Soome rändajate arv keskmiselt alla tuhande inimese aasta kohta. Peale 2004 aastat aga see arv tõusis märgatavalt ja ulatus

keskmiselt kolme ja poole tuhandeni. Kõige suurem oli see 2011-2013 kus ületas isegi viie tuhande inimese piiri. (joonis 5)

Joonis 5. Soomes elavad Eesti kodanikud, 1990–2014

(Allikas: Statistikaamet)

Statistikaamet annab veel väga hea ülevaate ka sinna rännanud eestlaste soovannusejaotuse üle. Peamiselt võib välja tuua seda, et kõige suurem on Soomes elavate eestlaste osatähtsus 25-49 aastaste hulgas. Seal vanuseklassis on peamisteks väljarändajateks mehed (joonis 6). Ma arvan, et nendest inimestest töötab suurem osa ehitussektoris, sest 25-49 aastased inimesed on tõenäoliselt oma elu parimas töötegemise vanuses ja teadupoolest paljud eestlased teevadki rohkem sellist füüsilist tööd.

Joonis 6. Soomes alaliselt elavate Eesti kodanike soo-vanusjaotus

(Allikas: Statistikaamet)

2.2.4 Väljarände mõjud Eesti arengule

Positiivsetest väljarände mõjudest Eesti majandusele võib välja tuua välismaal teenitud ja koju saadetud või Eestis kulutatud raha. Maailmapanga andmetel moodustas selline raha ligikaudu 1,5-1,8% Eesti SKPst. (Eesti inimarengu aruanne 2014/2015,116)

Väljaränne kindlasti suurendab kodumaist siserännet. Näiteks kui Eestis töötavad bussijuhid lähevad välismaale tööle, siis see tähendab see seda, et nende asemele tulevad inimesed mujalt Eestist. Kui Ida-Virumaa bussijuht asub tööle Tallinna, siis võib mõni töötu kaevur saada bussijuhiks Ida-Virumaal. Väljaränne vähendab ka Eesti sotsiaalsüsteemi koormust, sest tänu sellele Eesti töötute osakaal langeb, kuna paljud siirduvad välismaale paremaid töö- ja elutingimusi otsima. Õpirände puhul väheneb vajadus mingite kindlate erialade inimesi ise välja koolitada. Samas ka ajutine väljaränne parandab inimeste haridust, töökultuuri ja sellega kaasnevaid tööoskusi. Positiivsed kogemused suurendavad sallivust teisest kultuuriruumist inimeste suhtes ja annavad teadmisi võõrkeelte kohta.

On ka mitmeid negatiivseid mõjusid mida väljaränne endaga kaasa toob. Töötajate väljaränne võib teatud erialadel tekitada surve palgatõusuks. Näiteks suurenes Eestis ehitussektori palk 2007 aastal umbes 30%. Lisaks kinnisvarabuumile oli üks selle põhjusi kahtlemata ka asjaolu, et paljud töötajad lahkusid Soome ehitama ja nende paigal hoidmiseks või tagasi meelitamiseks tuli lihtsalt oluliselt palka tõsta. Negatiivne on kahtlemata haritud ja

heade oskustega töötajate lahkumine. Ajude väljavool on eriti tuntav Eesti suguses väikeses riigis, kus iga kõrgelt kvalifitseeritud töötaja on hinnas. Pikemas perspektiivis toob selline protsess kaasa nii tootlikkuse kui ka riigi konkurentsivõime vähenemise. Et väljaränne suurendab riigisisest Tallinna-suunalist liikumist, süvendab väljaränne ka regionaalset ebavõrdsust Eestis. Ääremaa, kus on niigi vähem töökohti ja kus elanikkonna vananemine on kiirem, kaotavad välismaale tööle minejate tõttu veel rohkemgi Negatiivne rändesaldo võimendab rahvastiku vananemisest tulenevaid probleeme, sest ära lähevad eelkõige noored, parimas pereloomes olevad inimesed. (Eesti inimarengu aruanne 2014/2015, 114) .

3. SOTSIAALSED VAHENDID MILLEGA ANNAKS LEEVENDADA EESTI RAHVASTIKUKRIISI

Selleks, et Eesti rahvuslikku elujõudu suurendada tuleks kindlasti palju rõhku pöörata just eelnevalt mainitud rahvastikku mõjutavatele valdkondadele: globaliseerumine, tervena elatud aastad, suremus, sündimus, väljaränne.

Rahvastiku käitumise ja jätkusuutliku arengut silmas pidades peab riik tegema mitmeid otsuseid. Tuleb luua korralik rahvastikupoliitiline meetmekompleks, mis aitaks rahvastikukriisiga tegeleda. Rõhku tuleks pöörata vanemahüvitistele, lastetoetustele, vajaduspõhilistele lastetoetustele, maksusoodustustele kahe lapse puhul, isapuhkuse laiendamisele ja vanemapensionile laiemas mõttes.

Oleks vaja luua institutsioonid, kes tegeleks rahvastikutaaste probleematikaga. Moodustada riigikogu rahvastikukomisjon, käivitada rahvastikuseminar riigikogu liikmetele ja nõunikele ning taastada rahvastikuministri portfelli.

3.1 Rahvastikupoliitikat tuleks suunata elanikkonna kasvule

Eestlaste sündimuse tõstmiseks oleks vaja välja töötada efektiivne rahvastikupoliitika. Vaadates statistikat näeme, et Riigikogu ning Valitsuse tegevus ei ole kahe aastakümne negatiivseid rahvastikutrende küündinud muutma. Keskendutakse peamiselt perepoliitilistele üksikmeetmetele – riigimehed tähtsustavad perepoliitikat, kuid mitte rahvastikupoliitikat. (Jaak Uibu, Rahvastikupoliitika uuendamise vajadused ja võimalused, 190)

Juba seitseteist aastat tagasi valminud valituse eetikandis kirjutati, et depopulatsioonist väljapääsu otsiv ühiskond peab rahvastikupoliitiliste otsustega tegelema kõigil tasanditel ja seda kogu aeg. Vastasel juhul tulevad meie ajaloolised alad loovutada elujõulisematele rahvustele. Eesti kunagise ministri Andra Veidemanni 1998. aasta valitsusettekanne pakkus välja väga häid ettepanekuid rahvastikukriisiga tegelemiseks:

1. Sõnastada Eesti rahvastikupoliitika.
2. Ellu kutsuda Riigikogus rahvastikukomisjon.
3. Teadus- ja Arendusnõukogul läbi vaadata ja määratleda teadusprioriteedid lähtudes demograafilisest kriisist.

4. Täpsustada ministeeriumide ja ametkondade põhimäärustes nende ülesanded ja vastutus rahvastikupoliitika teostamisel.
5. Viia maakondade ja omavalitsuste arengukavadesse sisse rahvastikuküsimuste sihipärane käsitlemine.
6. Alustada poliitikute ja ametnike koolitust demograafia ja rahvastikupoliitika alal.

Need ettepanekud ei unustanud 17 aasta jooksul oma üleriiklikku tähtsust, vaid see tähtsus on rahvastikukriisi süvenedes kasvanud ja meie praegune valitsus peaks sellega tegelema, et kindlustada ka nooremate põlvkondade pealekasv. (Uibu, Rahvastikupoliitika uuendamise vajadused..., lk 192).

Õnneks viimasel ajal on sellele rohkem rõhu pööratud ja äsja lõppenud koalitsioonikõnelustel lepiti kokku, et moodustatakse probleemikomisjon, mis tegeleb demograafiaga seotud teemadel. Muidugi juhitakse tähelepanu ka väljarändega seotud temaatikatele, töökohtadele nii välismaal, kui kodumaal ja proovitakse hakata tegelema nende inimestega, kes välismaalt tagasi pöörduvad. (uudised.err)

Rahvastikukriisi probleemikomisjoni eesmärgiks on selgusele jõuda, kuidas sündide arvu tõusule pöörata. (Uibu, On aeg kriisi lahendamaks hakata)

3.2 Eestlaste elujõud ja rahva tervis peab paranema

Rahvatervis mõjutab rahvastikku ja selle arengut. Rahvatervist peaks põhjalikult analüüsima, sest see on ülitähtsaks meetodiks mõõtmaks rahvastikuprotsesse. Rahvatervist saab mõõta pikaajaliste megatrendide meetodi läbi, mis käsitleb rahvaarvu, sündimust, keskmist eluiga ja koolilaste tervist. (Jaak Uibu, Eestluse elujõud ja rahva tervis, 100)

Rahvaarv on Eestis vähenenud viimase 26 aastaga (so aastatel 1989-2015) ligemale 253 000 inimesse võrra, sellest ligikaudu 80 000 negatiivse loomuliku iibe ja 174 000 negatiivse rändeiibe tagajärjel (Tiit, Välisränne, 7).

Statistika on küllaltki hirmuäratav, sest alates 1989 on sündide arv Eestis vähenenud märgatavalt, kuid viimastel aastatel on trend muutunud ja sündide arvu kasv, mis algas 2014. aastal jätkub. (Vähi, 6).

Keskmine eluiga tõuseb Eestis ja see aitab stabiliseerida rahvaarvu. Eestlaste tervis aina paraneb, kuid vananedes tema jätkusuutlikus aina väheneb ja tänus sellele halveneb rahvastiku kvaliteet.

Kooliõpilaste tervisliku seisundid arvestades selgub, et noored muutunud pikemaks, kuid mitte kasvu tõusuga võrdeliselt kehaliselt tublimaks. Paremad toitlusvõimalused ja elutingimused ning ka liikuva elulaadi ja füüsilise töö osatähtsuse vähenemine peamiselt linnades on põhjustanud kehalise tegevuse vaegust. Maal sellist probleemi ei ole, sest seal on liikumis- ja mängimisvõimalused lastele. Suurlinnades ei ole noortel sobivat füüsilist tegevust, nende kehalise arenemise stiimulid ei ole väga suured ja sport leevendab seda probleemi vaid osaliselt. (Uibu, Eestluse elujõud ja rahva tervis, 102) Noorte tervisliku seisundi parandamiseks tuleks teha koolilastele ja lapsevanematele teavitustööd tervislikust toitumisest ning sellega kaasnevast eluviisist.

3.3 Eesti väljarännet peaks reguleerima Eestisse tagasirände suunaga

Eesti rahvastiku üheks suureks probleemiks on välisränne. See on üha rohkem esile kerkinud peale Euroopa Liiduga liitumist, mis on avanud Eesti välismaailmale kergesti kättesaadavaks. Riik saaks mõjutama välisrännet rändepoliitika sealhulgas integratsioonipoliitika kaudu. (Palo, Mõtteid rahvastikupoliitikast, 29)

Suurimaks väljarände riigiks on Soome ja viimasel ajal on ka suur osakaal Eesti inimesi Suurbritanniasse emigreerunud. Nüüd peale Brexiti tulemuste teada saamist võib see küll ajapikku muutuda ja asenduda mõne muu kõrgelt arenenud riigiga.

Suureks väljarände argumendiks ühiskondlik ja piirkondlik ebavõrdsus, mida tuleks vähendada. Me vajame tugevat ja toimivat regionaalpoliitikat, mis muudaks Eesti maaelu paremaks ja vähendaks väljarännet. Linnastumist tuleks tasakaalustada ökoloogilise maaeluga, et võimalikult suur osakaal elanikkonnast elaks ja töötaks looduslähedastes tingimustes. See tagaks riigi ja omavalitsuste abi nendele noortele, kes soovida luua oma lastele parima elukeskkonna. Linnavälise loodusliku maa bioloogilise potentsiaali säilitamine on hädavajalik linnade enese konkurentsivõime ja elatustaseme edaspidiseks hoidmiseks. Linnade varustamine puhta vee, toidu ja õhuga halveneb ning tänu sellele langeb elukvaliteet. (Eesti rahvastikutaaste regionaalprogrammi ERARE põhiseisukohad, Uibu, 30). Halb maaelu

kvaliteet ei pane inimesi liikuma ilmtingimata välismaale, aga kindlasti see suurendab kodumaist siserännet.

Eesti maksukoorma ümberjaotus võib aidata kaasa väljarände pidurdamisele. Indrek Neivelt on omalt poolt välja pakkunud tõsta suuremapalgaliste ja ettevõtete makse ning vähendada madalapalgaliste maksukoormust, sest ära lähevad just madalapalgalised, mitte niivõrd kõrgepalgalised. Kogu maksukoormus jääks samale tasemele. Selline maksude ümberjagamine ei tohiks ka segada rahvusvahelises konkurentsivõimeliste ettevõteteid, sest kogu üldine maksukoormus ei tõuseks. Maksukoormus peaks liikuma tööjõult kapitali poole ja seda saaks teha näiteks läbi maksuvaba miinimumi tõstmise või kehtestades esmatarbekaupadele madalam käibemaks. (Zernask). On hea kinnitada, et 2016 novembris võimule tulnud valitsuskoalitsioon neid ideid rakendab. (Koalitsioonileping 2016-2019)

Väljarände trendi vastupidiseks muutmisel on tehtud kampaaniat eestlaste tagasimeelitamiseks välisriikidest. Üheks kõige tuntumaks neist osutust kampaania talendid koju, mille käivitas 2010. aasta oktoobris Eesti Kaubandus-Tööstuskoda. Projekti eesmärk oli eestimaiste tööandjatega kokku viia andekaid noori, kes on läinud välismaale õppima või tööle. (talendidkoju.ee) Projekti tulemusena loodi uus internetikeskkond ja algatati süsteemsed tegevused toomaks Eestisse tagasi välisülikoolide lõpetajaid ning välismaal küllaltki arvestatava töökogemuse saanud Eesti kodanikke. Kampaaniaga peaks küll jätkama, aga kindlasti tuleks panna rõhku ka täiesti tavalistele eestlastele – Talendid koju võiks asendada eestlased koju loosungiga. See aitaks ka mitte niivõrd kvalifitseerunud inimestele selgeks teha, et neid oodatakse samuti kodumaale tööle ja peret looma.

3.4 Kuidas Eesti päästa vaeslõhest ja keskmise palga lõksust

Eestis on tinginud töökäte puuduse mitu erinevat komponenti. Eestis on vananev rahvastik ja juurdekasv on väike. Inimesi sünnib vähem kui sureb ja seda juba mitukümmend aastat järjest. See kõik mõjub Eesti tööturul toimuvale. Toimub suur tööränne välismaale paremate elutingimuste otsimiseks. Eriti palju Eestlasi on läinud Soome, sest see on üpriski lähedal ja kultuurilised erinevused on minimaalsed. Muidugi on suureks mõjutajaks olnud inimeste palk – välismaal on tihtilugu kergem leida endale sobiv töökoht ja selle eest saadav teenistus on mitmetes kordades üle Eesti keskmise.

Eesti majandustegevuse ja väliskaubanduse struktuur ei näita erilist märki sellest, et töötleva tööstuse eksportivate ettevõtte tootlikus läheneks põhjanaabrite ettevõtete omadele ning palgad tõuseksid loodetud tempos Euroopa Liidu keskmisele tasemele. (Mürk)

Eestis tegutsevate ettevõtete ekspordi struktuur on lihtsakoeline ja majandus on kasvanud laenu rahal põhineva sisetarbimise teenindamise arvelt. Eestis pole tekkinud piisava mahuga siin arendatud ja Eesti ettevõtetele kuuluvat intellektuaalset omandit, tehnoloogia- ja disainimahukaid lõpptooteid ning teenuseid, millega globaliseerunud turgudel konkureeriksime. Tänu sellele on Eesti jäänud suuresti Skandinaavia allhankemaaks, kelle peamiseks müügiargumendiks on odav tööjõud. Eesti inimesed on sobiliku ettevalmistusega vaid lihtsakoelisemateks töödeks. Töölised ei ole küllalt haritud, informeeritud ja sotsiaalselt välismaailmaga võrgustunud, et teha keerulisemat tööd ja realiseerida ise ärivõimalusi rahvusvahelisel tasandil.

Minu arvates on Eestis palju kõrgelt haritud ja andekaid inimesi, kuid selgelt on puudu üliandekaid tippjuhte. Vaadates PISA testi tulemusi näeme, et Eesti on Euroopa kõige paremat põhiharidust pakkuv riik. (<http://www.oecd.org/pisa/>) Kahjuks peale kohustuslikku põhiharidust ei ole enam eestlased nii kõrget rahvusvahelist tunnustust saanud. Paljud jätavad keskkooli ning hiljem ka ülikooli minemata ja asuvad koheselt tööturule. Selline käitumine ei too juurde silmapaistvaid tippjuhte ja siinkohal peaks riik sekkuma. Probleemi likvideerimiseks tuleks muuta gümnaasiumiõpe kohustuslikust. See aitaks kaasa inimvara teadmiste ja oskuste tõusule ning tõenäoliselt suurendaks ülikoolidesse sisseastujate arvu. Ülikoolis saadakse uued teadmised tehnoloogiast, oskused neid kasutada ning võimekuse juhtida edukalt protsesse tootearendusest ja tootmisest müügini. Eestis ongi just sotsiaalse ressursi probleem. Tuleks meelitada sellised ettevõtted siia, kes panustaks Eesti sotsiaalsesse ressursi tuues kaasa mõne oma tootmise koos inimestega, kes oskaksid seda juhtida. Ajude sissevoolu jaoks olekski vaja kõrgemalt palka ja selle saavutamiseks tuleks likvideerida suured palgavahed. Eesti majanduse praegune seis piisavalt hea tunduvat kõrgemate palkade maksmiseks, kuid seda lihtsalt eestlastel ei ole kombeks seda teha. (Pärnits) Lisaks tuleks veel sissetulekute kasvuks ja Eesti majanduse arenguks järjekindlalt panustada inimeste haridusele, kvalifikatsiooni tõstmisele ning omavahelise koostöö kvaliteedile. Maailma tegelikke arenguid silmas pidades tuleb pidevalt täiendada Eestis tööd tegevate inimeste oskusi, rakendada uusi tehnoloogiaid. Samas on väga oluline ka inimeste organiseerumisvõime nii organisatsioonide kui ka ühiskonna tasandil. See tähendab võimet luua eluks ja arenguks tarvilikke sotsiaalseid struktuure, olla

informeeritud maailmas toimuvast ning aimata ette muutusi, võimet pidevalt areneda ja uut juurde õppida. (Mürk, statistika teabevihik, 33)

3.5 Kuidas aitavad Eesti riigi poolt vastuvõetud rahvastiku-poliitika alased meetmed rahvastikukriisi ületamisele?

Prognooside põhjal väheneb Eesti elanikkond 2015–2020 aastatel 27 000 inimese ja sellele järgneval kümnendil 76 000 inimese võrra. Tööealine elanikkond väheneb peamiselt seetõttu, et tööikka jõuavad järjest väiksemaarvulised sünnipõlvkonnad. (Tööturu ülevaade 2015/01, Eesti Pank, 3)

Tööealise elanikkonna kahanemine on mõistagi suur probleem ja selle leevendamiseks tuleb iibe tõstmisega tegeleda. Ainus võimalus sündimust suurendada ja rahvaarvu kahanemist pidurdada on lasterikaste perede osakaalu kasvamine. (Danilson)

Selleks, et Eesti naised sünnitama panna on Valitus käinud välja lubaduse tõsta lasterikaste perede (3-6 last) toetus kuus 300 euroni. (Valitsuse 100 päeva tööplaani). Just kolmandast lapsest täiendava toetuse saamine võib olla piisavalt suureks motivatsiooniallikaks praegu kahte last omavatele vanematele saada juurde perelisa. Kolmanda lapse saamine aitaks kindlasti tõsta Eesti summaarset sündimuskordajat (näitab keskmist laste arvu naisel), praeguselt keskmiselt 1,64-lt rahvastiku taastootmise taseme säilitamiseks vajaliku 2,1-ni. (Eesti rahvastikuprognos 2040). Täna jäävad kolmandad lapsed planeerimata eelkõige majanduslike põhjuste tõttu. Seega suuremate rahaliste toetuste mõju kolmandate laste sündidele oleks kindlasti märkimisväärne edusamm. Sündimuse soodustamiseks kavatakse luua Valitsuse poolt veel paindlik vanemapuhkuste ja hüvitiste süsteem, mis aitaks kaasa vanemate osalemisele tööturul. Ei ole veel täiesti selge kuidas see välja hakkab nägema, kuid see on igati positiivne samm.

Elanikkonna suurendamise eesmärgil tuuakse sisse ka mitmeid maksumuudatusi. Kõige rohkem tähelepanu on pälvinud tulumaksureform, mille eesmärgiks on elavdada majandust ja vähendada ebavõrdust. (Valitsuse 100 päeva tööplaani). Tulumaksureform peaks vähendama oluliselt madalat ja keskmist palka saavate inimeste tulumaksu. See tähendab, et umbes 500 000 töötavat inimest peaksid iga kuu vähemalt 60 eurot kuus vähem maksma. Sellist maksumuudatust on isegi nimetatud astmeliseks tulumaksuks osade skeptikute poolt. Inimesi

puudutavate tulude maksustamist vähendati kuid tõusid tarbimismaksud, mis üpris stabiilseks tulullikaks riigieelarvesse. (Meerits)

Arvan, et just selline ebavõrduse vähendamise strateegia maksude näol aitaks kaasa jätkusuutliku rahvastiku arengule. Eestis on just madala- ja keskmise palgalise osakaal suurem, kui kõrgemat palka saavate inimeste oma. See tähendab, et kui keskmise eestlase majanduslik olukord paraneb, siis paraneb ka üldine elukvaliteet ning näiteks noorpered võivad enda tulevikku näha lasterikkamana, sest nende elukvaliteet ei kannata nii suurel määral laste omamise tõttu. Vaadates abielude ja lahutuste statistikat näeme, et eestlaste abielude arv üha kasvab ja varsti läheneb enne majanduskriisi jõutud tasemini. See on kindlasti märk sellest, et eestlane tunneb end majanduslikult üha kindlamalt ja selliste suurte otsuste nagu abielu sõlmimine on jällegi päevakorras.

Rahvastikukriisi ületamiseks ja rahvaarvu tõusule pööramiseks on Valitsus välja käinud plaani tõsta õpetajate keskmise palga 2019. aastaks 120%-ni Eesti keskmisest palgast. (Valitsuse 100 päeva tööplan). See on suurepärane mõte muutmaks õpetajate ametit populaarsemaks, sest OECD hinnangul on Eesti hariduse kitsaskohaks õpetajad. Õpetajaamet ei ole atraktiivne kutsumus Eestis ning õpetajatel on võrdlemisi madal palk ning sotsiaalne staatus. Need tingimused on muutnud andekate õpetajate soovi koolides õpetada minimaalseteks. (<http://www.oecd.org/pisa/PISA-2015-estonia.pdf>). Valitsuse plaanitav õpetajatele suunatud palgatõus tõstaks kindlasti õpetajameti mainekust, ning meelitaks koolidesse kõrge kvaliteediga kandidaate. Tugev haridussüsteem aitaks Eestil tõusta tööjõumahukalt majandusmudelilt kapitali- ja teadmismahukale majandusmudelile. Globaalse konkurentsi tõttu on tõusnud tööturule sisenejatele esitatavad nõudmised ning Eesti majanduskasvu üleval hoidmiseks peab pikemas perspektiivis seniselt madalalt tasemelt märgatavalt tõusma intellektuaalomandil põhinevate ärimudelite osakaal majanduses, mille jaoks on vajalik teadmiste – hariduse, teaduse ja innovatsiooni tõhus koostöö. (Majandusarengu raport, 14) Korralik ning motiveeritud õpetajaskond suudaks õpilasi suunata just nendes valdkondades ning see on Eesti tulevikumõttes äärmiselt olulise tähtsusega.

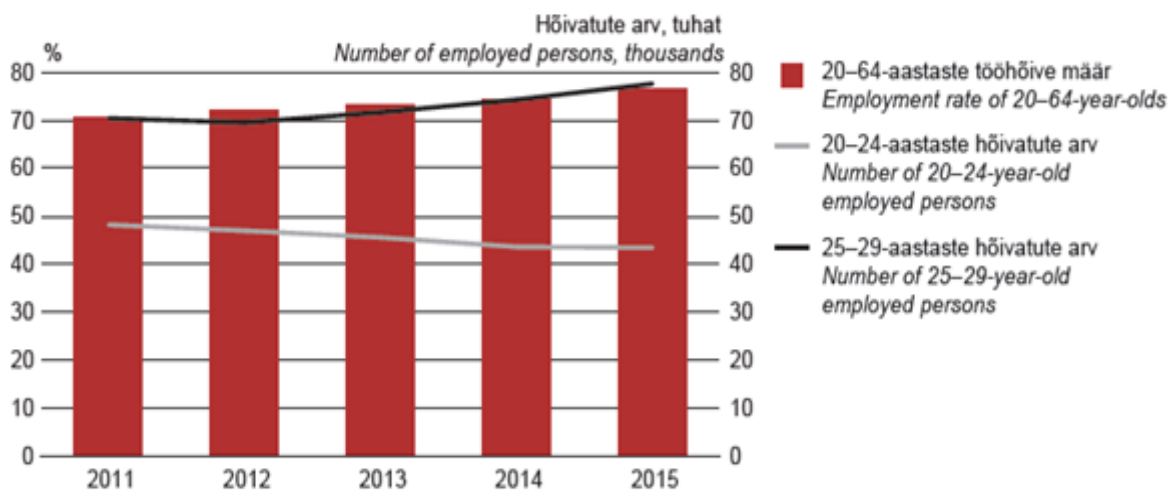
Rahvastikukriisist väljumise ja elanikkonna taastootmise kontekstis on inimese tervis ääretult oluline. Statistikat vaadates selgub, et Eestis on õnnetussurmade arv vähenenud eelnevate aastatega ja võrreldes naaberriigi Lätiga tunduvalt madalam. 2015. aastal hukkus Eestis õnnetusjuhtumiste tõttu 656 meest ja 207 naist, mis teeb 100 000 elaniku kohta 65,67

inimest (Statistika aastaraamat 2016, 66) Lätis olid vastavad näitajad 1413 meest ja 448 naist, mis teeb standarditud suremuskordajaks 100 000 elaniku kohta 93.3 inimest. (Statistical Yearbook of Latvia, 131) Kui Eesti näitajad on meie lõunanaabritest paremad, tuleb siinkohal tõdeda, et õnnetusjuhtumite läbi elu kaotanuid inimesi on mõlemas riigis erakordselt palju. Tihtilugu saavad õnnetused alguse liigsest alkoholitarbimisest ja selle piiramiseks seab Valitsus eesmärgiks vähendada alkoholitarbimist ja sellest tulenevaid tervisekahjusid. (Valitsuse 100 päeva tööplaan). Seda proovitakse teostada seades täiendavad alkoholi reklaami- ja müügipiirangud. Tahetakse kaotada alkoholimüük tanklates ja tankla territooriumil asuvates kauplustes. Selline lähenemine võib olla küllaltki efektiivne vähendamaks sõidukijuhtumise ja alkoholi seost. Ühtlasi piiratakse tervise laastavat alkoholitarbimist Eestis järjepideva aktsiisitõusuga - 1. juulil 2014 võttis Riigikogu vastu seaduse muudatuse, millega tõstetakse alkoholiaktsiisi plaanitud 5% asemel 2015 aastal 15% ning 2016, 2017 ja 2018 aastal 10%. (Alkoholiseaduse ja reklaamiseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, 4) Autori arvates on järjepideva aktsiisitõusu ja reklaami ning müügipiirangute rakendamine tervise seisukohalt väga olulise tähtsusega. See aitaks ära hoida mitmeid alkoholiga seostuvaid õnnetusjuhtumeid. Ühtlasi väiksemate koguste tarbimine aitaks suunata eestlased tervislikuma eluviisi suunas. Inimeste tervise parandamine ja õnnetusjuhtumite ärahoidmine läbi alkoholi kättesaadavuse piiramise on vägagi kasulikuks poliitiliseks meetmeks rahvastikukriisi ületamisel.

4. EESTI RAHVASTIKUPOLIIKA SÕLMPROBLEEM

Eesti elanikkonna elatustaseme tõus on väga oluline elanikkonna arvukuse suurendamisel. Demograafilised muutused ühiskonnas toovad kaasa muutusi tööturul. Eriti hoolikalt tuleb jälgida mis on toimunud Eesti tööturul peale ülemaailmset majanduskriisi. Kuidas on Eesti arenenud selles osas ja millised on väljavaated noortel, kelle esmane tööturule sisemine on suureks probleemiks?

Euroopa Liidu tööhõivestrategie üks eesmärke on tõsta 20-64 aastaste hõivemäär aastaks 2020 vähemalt 75%-ni. Viimati oli see Eestis kõrgem aastatel 2006–2008. Paraku ülemaailmse majanduskriisi aastatel see näitaja langes, jõudes 2010. aastaks viimase kümne aasta madalaimale tasemele (66,5%). Pärast seda hakkas hõivemäär tõusma ja 2015. aastal sai eesmärk täidetud (76,2%) (Joonis 7)

Joonis 7. 20–64-aast. tööhõive määr ja 20–29-aast. hõivatute arv Eestis, 2011–2015

Allikas: Eesti Statistika kvartalikiri, 3/2016, Eesti Statistikaamet, 85

See on positiivne uudis, et viimase viie aasta jooksul peamises tööeas inimeste tööhõive määr on olnud kasvutrendis ja Euroopa Liidu tööhõivestrategie üks eesmärke sai täidetud. Eriti hea on vaadata 20–64-aastaste hõivemäära, mis on tõusnud võrreldes 2011. aastaga peaaegu 6 protsendipunkti. Sarnases tempos on kasvanud ka 25–29-aastaste hõivatute arv, mis annab märku töötuse ja mitteaktiivsuse vähenemisest. Küll aga on vähenenud 20–24-aastaste hõivatute arv. See vanuseklass eelkõige peegeldab osaliselt tööelu alguse edasilükkamist. (Roosimägi, 85)

15-24 aastastele noortele on omane madal tööhõive määr seepärast, et neil on alles õpingud pooleli. Eestis muutuv töökultuur muudab palga- ja tööootusi noorte seas ja tihtilugu leitakse, et enne tööturule sisenemist peaks olema kool lõpetatud. Muidugi on ka neid kes töötavad kooli kõrvalt ja tihtilugu sellepärast, et nende perekonna rahalised vahendid on tunduvalt rohkem piiratud. Kooli kõrvalt töötamine võib nende haridusteed segada - väheneb aeg, mida saaks näiteks õppimisele kasutada ja tihti pikeneb ka õpiaeg.

Arvan, et töö edasilükkamine kooli arvelt on igati mõistlik otsus, sest see aitaks pikas perspektiivis kaasa Eesti majandusele, mis peaks muutuma oma ekspordi struktuuri poolest. Vajame siin arendatud intellektuaalset omandit, tehnoloogia- ja disainimahukaid lõpptooteid, et konkureerida rahvusvahelistel turgudel (Mürk). Just kõrgelt haritud inimesed suudavad pakkuda sellisel tasemel lõpptooteid ning sellest on aru saanud ka uus koalitsioon. Plaanide kohaselt tahetakse parandada hariduse kvaliteeti ning seda proovitakse saavutada läbi hariduseelarve suurendamise. Tõstetakse õpetajate palku, suurendatakse doktorantide stipendiume ning viiakse teadus- ja arendustegevuse rahastamine 1 protsendini SKT-st. (Koalitsioonileping, 2016-2019). On loota, et selline Eesti majanduse tulevikule mõtlev ja teadussaavutusi pooldav poliitika muudaks Eesti majanduse struktuuri kõrgtehnoloogia-kesksemaks ja innovaatilisemaks ning looks head võimalused elatustaseme tõusuks.

Võrreldes on Euroopaga on eestlaste töötuse määr 25-29 aastaste seas üsna madal (Tabel 3). Need on just need noored, kes on alles hiljuti ülikooli lõpetanud ja nüüd tööturule saabunud.

Eriti hea on vaadata, et peale majanduskriisi on see näitaja Eestis märgatavalt langenud ja jõudnud 6 protsendi peale, mis on Euroopa Liidu keskmisest isegi 6,4 protsendipunkti madalam. See kõik toimus eelkõige sellepärast, et mitmed Eesti majanduse ja sotsiaalpoliitika strateegiad ning programmid seadsid väga suured eesmärgid elanike kõrgema tööhõive suurendamiseks kui ka elanike kõrgema haridustaseme saavutamiseks (Roosimägi, 90).

Tabel 3. 25–29-aastaste töötuse määr Euroopa Liidu riikides (2011 – 2013 - 2015)

	2011	2013	2015	
Malta	5,7	5,7	5,4	Malta
Saksamaa	6,9	6,7	5,8	Germany
Eesti	13,7	10,0	6,0	Estonia
Suurbritannia	8,9	8,1	6,0	United Kingdom
Austria	5,8	7,3	6,3	Austria
Holland	4,6	7,4	6,5	Netherlands
Tšehhi	7,9	8,1	6,7	Czech Republic
Luksemburg	6,3	8,6	8,2	Luxembourg
Ungari	12,6	11,9	8,4	Hungary
Taani	11,0	10,0	8,7	Denmark
Rootsi	8,6	9,3	8,7	Sweden
Leedu	15,7	13,4	9,8	Lithuania
Poola	12,0	13,6	10,1	Poland
Rumeenia	9,6	10,6	10,2	Romania
Läti	16,6	11,3	10,6	Latvia
Bulgaaria	15,0	17,6	10,7	Bulgaria
Soome	8,9	9,5	11,3	Finland
Belgia	9,9	11,5	11,4	Belgium
Slovakkia	16,8	18,6	12,2	Slovakia
EL-28	12,7	14,6	12,4	EU-28
Iirimaa	19,6	15,3	12,6	Ireland
Prantsusmaa	12,3	13,8	14,0	France
Portugal	16,0	21,9	15,8	Portugal
Sloveenia	14,2	17,4	16,1	Slovenia
Küpros	10,0	20,6	19,6	Cyprus
Horvaatia	22,5	23,4	20,5	Croatia
Itaalia	14,4	22,2	22,4	Italy
Hispaania	26,3	33,3	28,5	Spain
Kreeka	29,4	43,3	36,7	Greece

(Allikas: Eesti Statistika kvartalikirj, 3/2016, Eesti Statistikaamet, 89)

Üheks selliseks programmiks on Euroopa 2020 strateegia algatus „Noorte Liikumine“. See on oluline tegevuskava, mille abil aidatakse noori tööturule. Programmi peamiseks eesmärgiks on panna Euroopa riigid võtma ette meetmeid lihtsustamaks üleminekut õpingutelt tööle. (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=950&langId=en>)

Teine vägagi laiahaardeline meede on noortegarantii - riiklik tegevuskava, milles sisalduvate erinevate tegevustega soovitakse aidata, et noored saaksid töötuks jäämisel või koolist lahkumisel võimalikult kiiresti tagasi tööle, oma haridusteed jätkata või olla muul moel ühiskonda aktiivselt kaasatud. Eesti noortegarantii on osa Euroopa Liidu algatusest, mille raames on iga liikmesriik võtnud vastu oma tegevuskava. (<https://www.sm.ee/et/noortegarantii>)

Programmid on olnud igati edukad vähemalt Eesti puhul, kuid euroalal leidub ka neid riike, kus noorte töötuse määr on tõusnud: Soome, Prantsusmaa, Austria. Nendest kõige olulisem on kindlasti eestlaste jaoks Soome: 1,8 protsendine töötuse tõus 25–29 aastaste seas võrreldes 2013. aastaga ei ole küll märkimisväärselt suur, kuid siiski mingil määral Eesti rahvastikukriisi vaatepunktist oluline. Soome on teadupoolest Eestis väljarändajate seas kõige populaarsemaks sihtriigiks ja juhul kui seal tööhõive on varasemate aastatega võrreldes selgelt madalam, siis sellest tulenevalt Eesti inimesed ei pruugi Soome lahkuda ja valivad töö tegemiseks kodumaa. Kuna Eestis on jätkuv töökäte puuduse probleem, siis see aitaks seda leevendada. Majanduse elavdamiseks on vaja rakendada kõik tööjõulised inimesed. (Raasukese seitse ettepanekut majanduse elavdamiseks)

Erkki Raasukese töögruppi hinnangul oleks mitteaktiivse tööjõu arvelt võimalik 10-aastasest perspektiivis tuua aastas tööturule lisaks vähemalt 2000 töötajat aastas. Sellise numbri saavutamiseks peaks kindlasti kaasama veelgi noori tööturule – ülikoolid võiksid leida paremaid praktikavõimalusi, mis lubaksid noortel tudengitel kooliga samaaegselt töökogemust saada ilma, et väärtuslikest koolitundidest ilma jääks. 15-24 aastaste tööhõivet saaks läbi väga hästimõeldud praktikavõimaluste tõsta. Üheks selliseks heaks näiteks oleks õpipoisiõpe, mis on olnud läbi aegade väga populaarne Saksamaal, Taanis, Hollandis ning vahelduva eduga ka Suurbritannias. Õpipoisiõppe roll on praktiliste teadmiste omandamisel ja suurem osa õppetöös toimub mingis ettevõttes. (<http://opleht.ee/30421-kuidas-laheb-eesti-kutseoppeasutustel-opipoisioppega/>) Üleüldiselt kutse- ja kõrgkoolid peaksid ette valmistama selliste teadmiste ja oskustega inimesi, kes suudavad kasutada ja mõista uue aja tehnoloogiaid ning oskama teha valikuid tehnoloogilise mitmekesisuse tingimustes.

Seega kokku võttes võiksime kinnitada, et pagulaskriisi tõttu rohkelt kõneainet saanud võõrtööjõu kasutamine polekski Eesti puhul hädavajalik juhul, kui Eestis kõik töövõtjad suudaksid enda tööjõudu ise paremini rakendada. Paljude tööandjate poolt aga arvatakse täiesti vastupidi – raskustes sotsiaalsüsteemi elushoidmiseks tulevaste aastakümnete jaoks me ei tohiks sisserändajaid karta, vaid Eestisse tööletulnud võõraid tuleks võtta kui probleemilahendajad (Tamsar, Meie kolm enesepettust..).

Rahvastikukriisi tingimustes, kus Eesti elanike arv väheneb ja vananeb samal ajal, kujuneb kolmandatest riikidest (eriti Ukraina jt) pärit töötajate ja majanduspagulaste kultuuriline assimileerumine meie ühiskonda suuresti eestlaste endi kätes võimalikuks, sest

immigrandid tuleks siinsesse majandusellu kaasata, luues neile head võimalused enesearenguks ja töötegemiseks. (Tõnisson: pagulased on meie võimalus, mitte oht).

Eesti ajakirjanduses on äärmiselt olulise tegurina esile tõstetud sisserännanute keeleõpe, sest eelkõige eesti keele oskus on see kanal, et nad integreeruks siinse elanikkonnaga paremini ja neist kasvaks välja eesti kui uue kodumaa kodanikud. Täna Eestis on ajakirjanik Kaire Uuseni näite alusel aga midagi väga valesti uusimmigrantide kaasatõmbamisel Eesti ühiskonda ja riiki: “Ja mis toimub Eestis? Kõik võivad rahulikult oma keelt rääkida, eesti keele oskus polegi nagu oluline. Selle taustal võib küsida, kas Eesti on ikka iseseisev riik, kui me ei julge või ei taha end vajalikul määral kehtestada? Seega, kui immigratsioon üha suureneb, kui tulijate huvi on majanduslik, siis tuleks seda Eesti ühiskonna ja majanduse huvides tugevamalt mõjutada, kallutades-painutades tulijaid meie järgi, mitte vastupidi.”(Uusen, Postimees, 29. 12. 2016)

Seega on hädavajalik lähimatel aastatel Eestis läbi viia sisulisi struktuurseid reforme tööjõu kvaliteedi tõstmiseks ja kindlasti tuleks (taas)rakendada majanduskriisi ajal kõrvalejäänud tööjõud. Küsimus on selles kuidas koolitatud ja motiveeritud tööjõu selliselt välja õpetada, et selle abil loodaks võimalused Eestis üle minna senisest tasemest paremale innovaatilisele majandusele ja tõsta Eesti majanduse konkurentsivõimet naaberriigi Soome tasemele. Nagu teada Soome tõmbab Eestist ära hästikoolitatud tööjõudu, eriti noori inimesi, kes Eestis oma esimest stabiilset töökohta ei suuda leida.

KOKKUVÕTE

Tänase Eesti suurimateks probleemideks on kahanev sündimus ja rahvaarv, mille tulemusel rahvastik vananeb ja tema taastepotentsiaal halveneb. Rahvastiku kiire vähenemine seab kõik eestlaste saavutused pikemas plaanis kahtluse alla. Oskamatus rahvastikupoliitikas nullib edusammud, mis on saavutatud muudel aladel. Eestlaste iibe langus ohustab rahvuse jätkusuutlikkust, majanduse arengut, rahvuslikku julgeolekut, selle negatiivse mõju tasalülitamiseks on hädavajalik kiirete rahvastikualaste reformide ja meetmete elluviimine.

Käesoleva töö eesmärgiks oli saada ülevaade sellest kuidas Eesti rahvuspoliitika meetmed aitaksid muuta Eesti rahvastikukriisiga võitlemisel paremaks ning kuidas oleks Eestis võimalik saavutada elanikkonna elatustaseme tõus ja koos sellega ka elanikkonna arvukuse suurenemine. Demograafilise võimekuse suurendamiseks tuleks kindlasti rõhku pöörata eelnevalt mainitud peamistele rahvastikku mõjutatavatele valdkondadele: tervena elatud aastate oluline tõstmine, suremuse vähendamine, globaliseerumine, eestlaste väljarände pööramine tagasirändeks ning eelkõige sündimuse tõstmine taastetasemele.

Tänapäeva globaalses ühiskonnas on saanud väga tähtsaks inimeste vaba liikumine, mis on endaga kaasa toonud Eesti jaoks suure väljarände. Selleks, et väljarännet peatada tuleks peaks reguleerima Eestisse tagasirände suunaga. Soome on eestlaste peamiseks sihtkohaks koos Suurbritanniaga. Eestlased on nendesse riikidesse küllaltki hästi assimileerunud ja nende inimeste tagasimeelitamiseks on kasutatud kampaaniaid nagu „Talendid koju“. Kuna Eesti on töökäte vaevuses vaevlevaks riigiks, siis iga tagasitulnud inimene on märkimisväärse väärtusega. Tihtilugu on Eestist Soome emigreeruvad inimesed oma parimas töö tegemise ja pereloomis eas.

Valitsusel on väga suur roll Eesti rahvastiku kujundamisel. Uute plaanide kohaselt vähendatakse madala- ja keskmisepalgaliste maksukoormust, toetatakse pereloomist läbi täiendatavate rahaliste toetuste suurperedele ja tahetakse inimeste tervislikku olukorda parandada piirates alkoholi kättesaadavust.

Tööhõive statistikat vaadates selgub, et eestlased on võrreldes teiste eurooplastega kõrge tööhõivega rahvas. Tööhõive on tõusnud järjepidevalt igal aastal alates 2010 aastast ja Euroopa Liidu tööhõivestrateegia üks eesmärke on täidetud, 2015. aastal oli Eestis vanuses 15 kuni 64 tööhõive osalemise määr 76,3%. (Statistika aastaraamat 2016, 160)

Kõige madalam oli tööjõus osalemise määr aga vanusrühmas 15-24 - ainult 41%, mis tähendab seda, et tööle siirdumine lükatakse peamiselt edasi õpingute tõttu. Antud olukord näitab selgelt, et noortel on soov keskenduda vaid ühele kindlale eesmärgile ja töötegemine võib seda segada. Noorte hariduse tähtsuse mõistmine ja selle väärtustamine aitaks luua Eesti majandusele head eeldused märkimisväärseks arenguks. Haridus looks head sammud tõusmaks tehnoloogia- ja disainimahukaid lõpptooteid pakkuvaks riigiks. Majandusstruktuuri muutmine lihtsakoelisemalt rohkem kvalifitseeruva poole aitaks pääseda keskmise palga lõksust ning muudaks Eesti võõrtööjõule atraktiivseks. Olgugi, et viimaste aastate kogemused Eesti kui rahvusriigi tugevnemise teemal ja eriti muidugi seoses Eesti Vabariigi 100. sünnipäeva ettevalmistustega on andnud üsna tugevaid signaale selle kohta, et võõrtööjõu laialdasemat kasutamist polekski Eesti puhul vaja sellisel juhul, kui eestlased suudaksid enda tööjõudu ise paremini rakendada. Hetkel mitteaktiivse tööjõu arvelt oleks võimalik 10-aastases perspektiivis tuua aastas tööturule lisaks vähemalt 2000 töötajat aastas. Ning sellest ka esialgu piisaks, aga kui Eestisse saabuvad sõjapõgenikud ja majandusimmigrandid, siis kindlasti ei tohiks ka nende olemusolu eirata. Neid võiks võtta isegi kui rahvastikukriisi probleemilahendajad. Kaasata nad siinsesse majandusellu, luua neile tegelikud võimalused enesearenguks ja jõukohaseks tööks. Väga tähtis oleks keeleõpe, et nad integreeruks siinse elanikkonnaga paremini ja neist kasvaksid Eestist hoolivad kodanikud, kes tulevikus meie demograafilisi probleeme aitaks lahendada.

VIIDATUD ALLIKAD

Raamatud

Lucassen J. and L. Lucassen (Ed-s, 1997), *Migration, Migration History, History: Old Paradigms and New Perspectives*. Bern, etc, Peter Lang.

Valge, J., Sepp K. (2009), *Üleilmastumine ja globaalprobleemid*, Tallinn, Koolibri

Eesti statistika aastaraamat. (2016) *Statistical Yearbook of Estonia*

Eesti inimarengu aruanne (2014/2015), Eesti Koostöö Kogu, Tallinn

Eesti Pank (2015), *Tööturu ülevaade (2015/01)*, Eesti Pank

Läti statistika aastaraamat (2015) *Statistical Yearbook of Latvia*, Riia, 2016

Artiklid

Traat I., Veelmaa A , (2011) Kas Eesti rahvas jääb püsima? : [Eesti Statistikaseltsi 23. konverents : 20.-21. aprill 2011, Tallinn

Jürgenson, A. (2016), Assimilatsioonistidest transnatsionalistideni – rände ja integratsiooni uurimine 20. ja 21. sajandil. *Tuna. Ajalookultuuri ajakiri*, 2016/2, lk 71-90.

Kirch A., Mezentsev, V. (2012), Migration of „Knowledge Workers“ in the Baltic Sea Macro-Region Countries. In *Baltic Journal of European Studies, Journal of Tallinn University of Technology*, Vol. 2, No. 2 (12), pp. 109-123;

Kirch, A., (2013), Baltic States migration, 20th century to present. In: Ed. Prof. I. Ness (Ed.) *The Encyclopedia of Global Human Migration* Oxford, England : Wiley-Blackwell, pp.60-66.

Maasikas, M. (2016), Euroopa Liit globaliseerumise taandumise ajal, *Postimees*, 26. nov. 2016, <http://arvamus.postimees.ee/3920215/matti-maasikas-euroopa-liit-globaliseerumise-taandumise-ajal>

Mure L., (2014), Kui Paul Collieri ettekuulutus täide läheb, siis muutub lähikümnenditel migratsioonisurve Euroopale üha suuremaks. *Diplomaatia* Nr 125/126, <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/uleilmne-migratsiooni-jaamagi-ja-rahulik-meel>

Tammur, A., Äär, H., Meres, K (2016), Rahvastik. In: *Statistika aastaraamat 2016*, Eesti Statistikaamet, lk 53- 72.

Tiit, E. –M. (2016), Eesti viimase veerandsaja välisränne, In: Rahvastiku areng. Population Trends, Tallinn, Eesti Statistikaamet, lk 56-75.

Raasuke, E (2016), Seitse ettepanekut majanduse elavdamiseks. *Postimees*, 10. nov, 2016 <http://majandus24.postimees.ee/3905513/vaata-raasukese-seitset-ettepanekut-majanduse-elavdamiseks>,

Roosimägi, H. (2016), Noorte tööelu kvaliteet kriisijärgses Euroopas, Eesti Statistikaameti kvartalikirj nr 3/2016, lk 81-91

Zernask, V. (2013) Indrek Neivelt: Jagame väljarände pidurdamiseks maksukoorma ümber? – Eesti Ekspress, 28. veebruar 2013.

Uibu, J. (2016), Rahvastikupoliitika uuendamise vajadused ja võimalused. Rmts: J. Uibu, Perekonnast, kodust, põhiseadusest ja riigist, Tallinn, Auratrükk, lk 188-193.

Uibu, J. (2016), On aeg kriisi lahendama hakata, *Postimees*. 27. detsember 2016.

Uusen, K. (2016), Idast tulevad uued sisserändajad, *Postimees*, 29. detsember 2016.

Vähi, M (2015). Sündimus, suremus ja rahvastiku vananemine aastatel 1989 – 2013: In: Rahvastiku areng. Population Trends Tallinn, Statistikaamet, 2015, lk 6-55

Interneti allikad : Statistikablogi jt andmestikud

Krusell, S. (2015), Ainult lahkuvad ja ei tule tagasi.

<https://statistikaamet.wordpress.com/2015/09/30/ainult-lahkuvad-ja-mitte-keegi-ei-tule-tagasi/>

Majandusarengu töögrupi raport

https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/failid/majandusarengu_raport.pdf

Tammur, A.. (2015), Mida räägib statistika elust ja surmast Statistikablogi, 9. sept 2015

<https://statistikaamet.wordpress.com/2016/09/09/mida-raagib-statistika-elust-ja-surmast/>

Rahvaloendus 2011 <http://www.stat.ee/rel2011>

Pagulased ja Eesti meedia. Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni Eesti esindus.

<http://iom.ee/failid/content/Ajakirjanike%20juhendamaterjal%20-%20Pagulased%20ja%20eesti%20meedia%202012.pdf> (26.11.2015)

Riigikogus luuakse kaks uut probleemkomisjoni

<http://uudised.err.ee/v/eesti/390175e0-e402-4fef-a5ce-47ecad98ffca/riigikogus-luuakse-kaks-uut-probleemkomisjoni> (22.11.2016)

Sotsiaalministeerium, Tegevuskava Euroopa Liidu noortegarantii elluviimiseks

<https://www.sm.ee/et/noortegarantii>

Tervise Arengu Instituut, Eesti 65-aastaste meeste ja naiste tervena elada jäänud aastate arv on EL-i keskmisest kolm aastat lühem

<http://www.tai.ee/et/instituut/pressile/uudised/3465-ehleis-eesti-65-aastaste-meeste-ja-naiste-tervena-elada-jaanud-aastate-arv-on-el-i-keskmisest-kolm-aastat-luhem>

Eesti rahvastikuproгноos 2040: neli positiivset stsenaariumi

<https://statistikaamet.wordpress.com/tag/rahvastikuproгноos/>

Pärnits, Ü (2016) Vale inimene läheb kalliks maksma

http://majandus24.postimees.ee/3955479/uelo-paernits-oma-viimases-intervjuus-vale-inimene-laeheb-kalliks-maksma?_ga=1.192350701.678474432.1482406097

Danilson, L (2016) Kas visata lapsevanemad koos vanniveega välja?

<http://arvamus.postimees.ee/3943497/lea-danilson-jaerg-kas-visata-lapsevanemad-koos-vanniveega-vaelja>

European Comission - Youth on a move

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=950&langId=en>

Rahvastiku ränne Eestis. Eesti Entsüklopeedia

http://entsyklopeedia.ee/artikkel/rahvastiku_r%C3%A4nne_eestis

Koalitsioonileping (2016-2019) Eesti Keskerakonna, Sotsiaaldemokraatliku Erakonna ning Isamaa ja Res Publica Liidu valitsusliidu aluspõhimõtted

https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/failid/eesti_keskerakonna_sotsiaaldemokraatliku_erakonna_ning_isamaa_ja_res_publica_liidu_valitsusliidu_aluspohimotted_2016-2019.pdf

Kuidas läheb Eesti kutseõppeasutustel õpipoisiõppega? *Õpetajate leht* , 18.03.2016

<http://opleht.ee/30421-kuidas-laheb-eesi-kutseoppeasutustel-opipoisioppega/>

Mürk, I. (2015) Eesti inimvara majandusarengu vaatenurgast. Statistika teabevihik.

OECD PISA <http://www.oecd.org/pisa/PISA-2015-estonia.pdf>

Pärna, O. Kuidas lätlased eestlastele järele jõuaks *Postimees*, 01.12.2016

http://majandus24.postimees.ee/3931545/ott-paerna-aitas-laetlaste-teleasaates-vastata-kuesimusele-kuidas-nad-eesile-jaerele-jouaks?_ga=1.174457954.11621667.1480608291

Statistikaamet koostas uue rahvastikuproгноosi aastani 2040, <https://www.stat.ee/76319>

Tõnisson, T. (2015) Pagulased on meie võimalus, mitte oht, *Postimees*,

<http://arvamus.postimees.ee/3321359/tonis-tonisson-pagulased-on-meie-voimalus-mitte-oht>

Tamsar, T., (2016) Meie kolm enesepettust sisserände küsimustes. Kõne Tööandjate Keskliidu konverentsil Tuulelohe lend. 03.03.2016 <http://www.employers.ee/uudised/toomas-tamsar-meie-kolm-enesepettust-sisserande-kusimustes/>

Tööandjate keskliit: Welcome to Estonia? Ehk sisserände vältimatuses

<http://www.employers.ee/uudised/welcome-to-estonia-ehk-sisserande-valtimatuses/>

Talendid koju. Projekti kokkuvõte. https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/TOF/TOF_strat_arendusprojektid/08_talendid_koju_projekti_luhikokkuvote.pdf

ÜRO: Eesti rahvaarv võib langeda 900 000ni. <http://novaator.err.ee/v/yhiskond/b4732c97-d356-431e-ac9a-d8192cd54bcc/uro-eesi-rahvaarv-voib-langeda-900-000ni>

<https://valitsus.ee/et/100paeva>

SUMMARY

OPPORTUNITIES OF A SMALL NATION STATE FOR POPULATION GROWTH: ESTONIAN CASE

SANDER SONNBERG

Nowadays the biggest problem in Estonia is decreasing birthrate and population. Because of that people are getting older and the population recovery potential worsens. Population crisis makes Estonian economic growth questionable in long term and the inability in population policy nullifies the progress what have been done in other fields. Estonian decreasing birth rate threatens ethnic sustainability, economic development and national security. In order to minimize such threats, it is necessary to implement rapid population-related reforms and measures.

The aim of this paper is to get good overview how the measures of Estonian population policies could help Estonia fight against population crisis and how raising the living standards could help to increase the number of population. When increasing demographic capability, we have to keep in mind endogenic and exogenic indicators like: healthy life years, mortality, globalization, emigration, birthrate.

The most important thing in today's globalized society is free movement of labor. It has made Estonia very vulnerable for mass emigration. People tend to leave Estonia for better opportunities abroad. The main countries are Finland, Sweden and United Kingdom where people emigrate to. Estonians are usually very well settled into those countries and in order to call them back to work and live in Estonia good campaigns are necessary. Because Estonia is currently fighting against labor crisis, every Estonian who comes back is significant value to the country.

Estonian government has the biggest role in developing sustainable population policy and decreasing the population crisis. According to the new government the plans are: tax reforms that help average and low income earners pay less taxes, additional support for families with more than two kids and improvement in people's overall health situation by limiting the availability of alcohol.